

Asia: VN/19726/2023

Vammaispalvelulain voimaantulon siirtäminen

Lausuntopyyntö

Lausunnonantajan organisaatio

Muu

Kannatatteko uuden vammaispalvelulain voimaantulon siirtämistä ajankohdasta 1.10.2023 uuteen ajankohtaan 1.10.2024?

Ei

Halutessanne voitte antaa tiiviit perustelut vastaukselle:

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä vammaispalvelulain voimaantulon ajankohdan siirtämisestä. Uusi vammaispalvelulaki (675/2023) liitelakeineen vahvistettiin 14.4.2023, ja niiden oli tarkoitus tulla voimaan 1.10.2023. Nyt lausuntokierroksella olevassa esityksessä ehdotetaan aikataulun muuttamista siten, että kaikkien lakien voimaantulo siirrettäisiin vuodella alkamaan 1.10.2024. JHL ei kannata aikataulun myöhentämistä. On johdonmukaista, että vuoden 2023 alusta toimintansa aloittaneet hyvinvointialueet sitoutuvat soveltamaan uudistuvaa lainsäädäntöä ja tarvittavia käytäntöjä mahdollisimman pian myös vammaispalveluissa.

JHL muistuttaa, että hyvinvointialueilla on oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä siten, että alue pystyy huolehtimaan asukkaidensa palvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaus vammaispalvelujen lakimuutoksista johtuvien kustannusten nousun hillitsemisestä vuosittain korkeintaan 100 miljoonalla eurolla ei turvaa laadukkaiden ja välttämättömien vammaispalvelujen eikä niihin tarvittavan työvoiman saatavuutta. Hyvinvointialueen järjestämisvastuun toteuttamiseen tarvitaan riittävää resurssointia sekä riittävää omaa palvelutuotantoa myös vammaispalveluissa.

Uuden vammaispalvelulain voimaantulo on tärkeää alan työvoiman saatavuuden ja työolojen kehittämiseksi. JHL neuvottelee sosiaali- ja terveysalan työehtosopimuksia niin julkisten kuin

yksityistenkin palveluiden osalta. JHL:n jäseniä työskentelee monipuolisesti vammaispalveluiden eri tehtävissä, esimerkiksi lähihoitajina, kehitysvammaisten ohjaajina ja henkilökohtaisina avustajina. Kommentoimme tässä lausunnossa uutta lainsäädäntöä erityisesti henkilökohtaisen avun näkökulmasta, jonka palvelujen toteuttamisen käytännöt ja periaatteet selkiytyisivät merkittävästi aikaisempaan nähden.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa halutaan ratkaista hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden saatavuutta uhkaava sote-henkilöstön vaje ja toteuttaa alan veto- ja pitovoimaa koskevia toimia. JHL muistuttaa, että myös vammaispalveluissa henkilöstöpula on todellisuutta. Etenkin henkilökohtaisen avun toteuttamisessa on ollut haasteita, mikä todetaan myös esityksessä vammaispalvelulain HE 191/2022 vp.). Uuden vammaispalvelulain voimaan saattaminen mahdollisimman pian edistäisi käytäntöjä, jotka tukevat työehtojen ja työolojen kehittämistä sekä työntekijöiden saatavuutta ja pysymistä alalla.

Henkilökohtaiset avustajat ovat yksi suurimmista sote-alan työntekijäryhmistä. Heitä arvioidaan olevan yli 40 000. Uusi vammaispalvelulaki selkiyttäisi henkilökohtaisen avun käytäntöjä. Hyvinvointialueella tulee olla käytössä useita eri henkilökohtaisen avun tuottamistapoja. Valittavissa tulee olla ainakin työnantajamalli, palveluseteli ja oma tai ostopalvelu. Työnantajamalli, jossa avustajan työnantajana toimii vammaisen henkilö itse tai hänen edustajansa, on tällä hetkellä yleisin henkilökohtaisen avun tuottamistapa. Yli 20 000 henkilökohtaista avustajaa työllistyy työnantajamallin kautta. Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, ettei henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimiminen ole mahdollista kaikille vammaisille henkilöille.

Hallituksen esityksessä (HE 191/2022 vp.) todetaan, että henkilökohtainen apu on useimmiten järjestetty työnantajamallilla eikä muita tuottamistapoja ole otettu riittävästi käyttöön. Esityksessä todetaan myös, että työnantajaksi on päätynyt sellaisia vammaisia henkilöitä, jotka eivät ole halunneet toimia tai kyenneet toimimaan työnantajina tai jotka eivät ole ymmärtäneet työnantajaksi ryhtymisen oikeudellista velvoittavuutta. Tästä on aiheutunut työoikeudellisia ja muita oikeudellisia ongelmia. Myös työnantajamallin toimeenpanoa tukevaan kunnan ohjaus- ja auttamisveloitteeseen on liittynyt epäselvyyttä. Hallituksen esityksessä arvioidaan, että osa tällä hetkellä työnantajamallia käyttävistä henkilökohtaisen avun käyttäjistä vaihtaisi avun tuottamistapaa, kun siihen tarjottaisiin mahdollisuus. Tämä on myös JHL:n arvio. JHL korostaa, että henkilökohtaisen avustajan työolojen ja työskentelyn näkökulmasta on välttämätöntä, että avustajan työnantajana toimii henkilö, jolla on halu ja tosiasiallinen kyky vastata työnantajan veloitteista.

Hallituksen esityksessä todetaan, että työnantajana toimiminen edellyttää henkilöltä valmiuksia omaan elämänhallintaan ja päätöksentekoon. Hallituksen esityksen lähtökohtana korostetaan työnantajana toimivan henkilön oikeustoimikelpoisuutta.

Nykytilanteeseen nähden uudessa laissa selkiyttävää olisi lisäksi se, että työnantajamallin valinta tuottamistavaksi vaatisi työnantajaksi ryhtyvältä henkilöltä suostumuksen. Hallituksen esityksen

perusteluissa korostetaan, että ketään ei pitäisi asettaa työnantajan asemaan ilman, että hän ymmärtää, millainen vastuu siitä seuraa, ja että työnantajana toimimisen pitää myös aina perustua omaan tahtoon. Suostumus työnantajana toimimiseen olisi kirjattava asiakassuunnitelmaan.

Lakiesityksessä todetaan lisäksi, että erilaisia henkilökohtaisen avun tuottamistapoja on tosiasiallisesti oltava saatavilla avun käyttäjien yksilöllisten tarpeiden ja palvelujen turvaamiseksi. Tähän liittyen henkilökohtaisen avun toteuttamista koskeviin lakipykäliin on kirjattu se, että hyvinvointialueen tulisi määritellä palvelusetelin arvo siten, että vammaisen henkilön on mahdollista hankkia palvelusetelillä hänelle myönnetty henkilökohtainen apu. Tätä täsmennetään vielä perusteluissa siten, että hyvinvointialueen järjestämisvastuuseen kuuluu seurata palvelusetelin arvon kehitystä ja nostaa tarvittaessa setelin arvoa.

JHL katsoo, että hyvinvointialueiden tulee ottaa muun muassa nämä henkilökohtaisen avun toteuttamista koskevat linjaukset huomioon mahdollisimman pian. Lainsäädännön voimaantulon pidentäminen vuodella ei edesauta uuden lainsäädännön käytäntöihin sitoutumista hyvinvointialueilla.

JHL:n lausunnon vammaispalvelulain eduskuntakäsittelyssä marraskuussa 2022 voi lukea täältä: <https://www.jhl.fi/uutiset/jhl-vammaispalvelulain-uudistuksessa-on-huomioitava-tyoolot-tyoehdot-ja-osaamistarpeet/>

Lisätietoja:

Päivi Niemi-Laine

puheenjohtaja, JHL

sp. paivi.niemi-laine@jhl.fi

p. 040 7024 772

Laura Tuominen

sopimusasiantuntija, JHL

sp. laura.tuominen@jhl.fi

p. 050 4092 460

Tuominen Laura
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry